

MARCH 2017

UWEVWIN ORHERE

RO GHWOGHWO UVIE RI JIHOVA

IYOVWINRETA RE CHE YONO VWE:
MAY 1-28, 2017

Ø RẸ IBIETA
ROYEN
RHORO

UHOHO RỌHĘ OPHARO ỌBE NA:

ROMANIA

Ọkpako nana vẹ aye rọyen mrẹvughe nẹ a sa mrẹ ihwo ri vwo ọdavwẹ vwẹ uwevwin vwẹ Sunday siẹrẹ ayen de siobonu uyono nu. Kerẹ udje, ayen sa mrẹ ihwo ivẹ re dia kerẹ ayen re fan ẹto rẹ ogegede.

IYOVWINRETA

4 UDUGHWRẸN RẸ MAY 1-7

Muoghọ kẹ Ohwo ro Fo Ọghọ

Ofori nẹ Inenikristi vwẹ ẹro abavo vwo ni ọghọemu. Ono yen fo ọghọ? Diesoro? Uyovwinrota nana cha kpahenphiyo eno nana, o ji che djekpahen erere ro herọ siẹrẹ e de muoghọ kẹ ohwo ro fo ọghọ.

16 UDUGHWRẸN RẸ MAY 8-14

Vwo Esegbuyota—Brorhiẹn rẹ Aghwanre!

Kirobo rẹ Baibol na tare, ofori nẹ a dia ihwo ri se brorhiẹn. Ẹkẹvuovo, diesoro o vwo fo nẹ avwanre brorhiẹn rẹ aghwanre? Die yen cha chon avwanre uko vwo ru ọtiọyen? E se wene orhiẹn rẹ avwanre bruru jowwo? Uyovwinrota nana cha kpahenphiyo eno nana.

IGHWOGHWOTA
40,575

IHWO RA VWE
BAIBOL YONO
25,623

IHWO RE RHE
EKAROPHIYO
NA VWE 2015
78,300

The Watchtower (ISSN 0043-1087) Issue 5 March 2017 is published monthly with an additional issue published in January, March, May, July, September, and November by Watchtower Bible and Tract Society of New York, Inc.; L. Weaver, Jr., President; G. F. Simonis, Secretary-Treasurer; 1000 Red Mills Road, Walkkill, NY 12589-3299, and by Watch Tower Society of Jehovah's Witnesses Ltd/Gte, P.M.B. 1090, Benin City 300001, Edo State. Periodicals Postage Paid at Brooklyn, NY, and at additional mailing offices. POSTMASTER: Send address changes to Watchtower, 1000 Red Mills Road, Walkkill, NY 12589-3299. © 2016 Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania. Printed in Nigeria.

A shẹ ọbe nana-a, ọyen
ẹbẹre-ovo rẹ owian rẹ uyono
ri Baibol rẹ akpọje, re ruẹ
womarẹ itetoro ro wonhwo.

Wọ da guọno ru itetoro, biko
kpo www.jw.org/urh.

Jokpanẹ ke djerephia, asan ri nẹ Baibol
rhe eje ra vwọba tota, *Baibol Ọfuanfon*
Na ọyen i nurhe, ẹkẹvuovo, e si ibieta na
nene obo re siẹ eta rẹ Urhobo
asaṣkiephana. Wọ da rha mrẹ *NW*, gba
riẹn nẹ *New World Translation of the Holy*
Scriptures, 2013 Edition, ọyen o nurhe.

28 UDUGHWREN RẸ MAY 15-21

Ga Jihova vẹ Ubiudu Ọsoso!

40 UDUGHWREN RẸ MAY 22-28

Wọ Cha Kerhọ rẹ Eronvwon re Si Phiyoto Na?

Fikirẹ jẹgba, avwanre eje ruẹchọ. Ẹkẹvuovo, ọnana ko mudiaphiyọ nẹ avwanre rhe che se ru obo ri je Jihova-a? Vwẹ iyovwinreta ivẹ nana, avwanre cha fuẹren akpeyeren rẹ ivie rẹ Juda ẹne kugbe echobọ rayen, evo ru umwemwu re ganre mamọ. Dedena, Jihova ni ivie na kerẹ ihwo ri vwo ubiudu ọsoso kpahon. Oghẹnẹ ji che ni avwanre kerẹ ihwo ri vwo ubiudu ọsoso dede nẹ avwanre se ruẹchọ?

52 IKUEGBE RẸ AKPEYEREN

Me Mrẹ Ebruphiyo Kidie Me Yan Nene Ewagwanre

UNE:
10, 16

**DIE YEN
EKPAHONPHIYO
WEN?**

Diesoro Jihova ve
Jesu vwo muwan re
ogh?

Ihworakpo vo yen fo
ogh, ke diesoro?

Erere vo yen hero
siere e de muogh
ke ihwo ri fo ogh?

Muogh ke Ohwo ro Fo Ogh

*“Ebruba kugbe ogh kugbe urinrin
kugbe ega ke ohwo ro tidia vwe
enu re eke na kugbe Omogode
na bede bede!”—EVWO. 5:13.*

**RE VWO muogh ke ohwo mu-
diaphiy re vwo ne ohwo na
sua vwe idjerhe re oghere-
san, a me je vwomakpot ke.
Aphro hero-o, ohwo re mu
oka re ogh tiyen vwo ke ru**

1. Diesoro e se vwo muogh ke ihwo evo, ke die
yen e che yono kpahen asaokiephana?

orɔnvwɔn rɔ nɛrhɛ o muwan rɛ ɔghɔ na yɛrɛ ɔ hɛ ɛdia rode ɔvo. Eriyin na a sa nɔ nɛ, Ono yen e muɔghɔ kɛ, diesorɔ o vwo muwan rɛ ɔghɔ tiɔyen?

² Kirobo rɛ ɛvwɔphia 5:13 djere, “ohwo ro tidia vwe enu rɛ ekete na kugbe Omogode na” ghini muwan rɛ ɔghɔ. Uyovwin 4 rɛ ɔbe rɛ ɛvwɔphia na vwe avwanre orɔnvwɔn ɔvo rɔ nɛrhɛ Jihova muwan rɛ ɔghɔ. Emekashe rehe odjuvwu vwe ujiri vwo kɛ Jihova, “ohwo . . . rɔ rhɔre bede na.” Ayen da ta: “Wɔwe hɛ ohwo ro fori, ɔrovwawwanre kugbe ɔghɛnɛ, rɔ reyo urinrin kugbe ɔghɔ kugbe ogangan, kidie wɔwe re mama emu ejobi, ɔhɔre wen ayen vwo herɔ koye a vwo mama ayen.”—ɛvwɔ. 4:9-11.

³ Omogode na yehe Jesu Kristi, “Omogegede rɛ ɔghɛnɛ, rɔ ghwa imwemwu rɛ akpɔ na nu!” (Jɔn 1:29) Baibol na vwe avwanre nɛ o kpenu nɛ kovie kovie rɔ herɔ asaɔkiephana yɛrɛ vwe ɔke rɔ wanre. Baibol na djise royen nɛ ɔyehe “Ovie ro vwo ivie ejobi kugbe ɔrovwohwo ro vwo ihwo ejobi, ɔvuɔvo ro je ghwo na rɔ dia

2, 3. (a) Diesorɔ Jihova vwo muwan rɛ ɔghɔ? (Ni uhoho resosuɔ na.)
(b) Vwe ɛvwɔphia 5:13, ono yen Omogode na, kɛ diesorɔ o vwo fo ohwo re muɔghɔ kɛ?

vwe evun re oreemre re yivwe sie kere-e, re akpo je mre devo-o eye sa mre-e.” (1 Tim. 6: 14-16) Vwore uyota, ovie ofa vo yen sa vwomakpahoto ne oyen ghwu ke imwemwu re avwanre? E je onana mu we vwo kuomakugbe emekashe na vwo ghwoghwo ne, “Omogode re hweri na oye fori, ro reyo ogangan kugbe efe kugbe aghwanre kugbe egba kugbe ogho kugbe urinrin kugbe ebruba!”—Evwore. 5:12.

⁴ Re vwo muogho ke Jihova ve Jesu dia obore avwanre cha joje roye-en, oyen obo re ru. Kidi oyen cha nerhe e vwo arho re bede. Eta re Jesu rehe Jon 5:22, 23 ghwe djefioto: “Ose na gu ohwo ovuovo-o, ekvuovo o da vwe edjoguo na vwo ke Omọ na, rere ayen ejobi vwo mu ogho ke Omọ na, kirobo re ayen ji mu ogho ke Ose na. Ohwo ro rhe mu ogho ke Omọ na-a yo ji mu ogho ke Ose na ro jiro rhe-e.”—Se Une Re Ejiro 2:7, 11.

⁵ A ma ihworakpo vwe “oma re Oghene” yere uhoho royen. (Jen. 1:27) Otioyena, buebun re ayen dje omamo uruemu phia vwe idjerhe san-san. Ihworakpo vwo egba ayen vwo dje eguono,

4. Diesoro oghoemuo vwo ke Jihova ve Jesu vwo dia obo re ru?

5. Diesoro e vwo muogho ke ihworakpo?

uruemu esiri, vẹ eroro kẹ phia kẹ ohwohwo. Ọ vwo diane a ma ewen obrorhiẹn phiyo oma avwanre na, ihworakpo sa riẹn siere ayen de ruẹ obo ri yoma yere obo re chore, o da tobo diane ewen obrorhiẹn na rha vwe ovue ogbagba vwophia-a. (Rom 2:14, 15) Ihwo buebun vwo eguono re eronvwon re pha fuanfon yoyovwin. Ayen guono nene ihwo yerin vwo ufuoma. Te ayen riẹnre yere ayen riẹnre-e, ayen dje urinrin re Jihova phia, koyensoro ihworakpo ji vwo fo ogho.—Une 8:5.

OGHOEMUO RE ABAVO

⁶ A guono ero re abavo e ki se brorhiẹn re oka re ogho re mu kẹ ihwo vẹ asan ogho na che te. Ihwo buebun he oto re usuon re akpo re Eshu nana. Koyensoro ihwo vwo reyo eshare vẹ eya evo vwo *ru eghene* ukpere ayen vwo muoghoro re abavo vwo kẹ ayen. Ayen titi ilori ega, ihwo ri suen, ihwo re fa iboro, ihwo ra mre vwe ifimu, kugbe ihwo efa ra riẹn ode. Ona yen soro, te ighene te imiragua vwo vwerokere osenvwe re ihwo nana, uruemu rayen, kugbe obore ayen ta ota wan.

6, 7. Idjerhe vo yen oghoemuo re lseri re Jihova vwo fene o re ihwo buebun?

⁷ Inenikristi re uyota kenoma ke oghoemuo ochochochoyena. Kristi yehe oniru ogbagba avwanre sa vwerokeri. (1 Pita 2:21) Oma cha vwerhen Oghene-ehere siere avwanre de muoghoro vreaka ke ihworakpo. Ofori ne avwanre karo-phiyo uyota nana: “Ihwo ejobi ru umwemwu o rhe je urinrin re Oghene-ehere te avwanre obo-o.” (Rom 3:23) Vwore uyota, o vwo ohwo vuovo ro muwan re oghoro vreaka tiye-en.

⁸ Vwe akpo na, ihwo evo vwo ogangan re usuon. Ihwo nana yen sero re urhi je vwerote odavwe re ihwo re ekuoto na. Onana ghwa erere rhe ihwo ejobi. Oyinkon Pol vwe uchebro ke Inenikristi ne ayen vwomakpoto ke “ogangan re issuesun” yere usuon re ihworakpo. O da ta: “Jen eken arhogho wen ke ayen, o ra hwa osa re uyovwi ke hwa ke, . . . o ro fo ogho vwe ogho ke.”—Rom 13:1, 7.

⁹ Otioyena, Iseri re Jihova muoghoro ke ogangan re usuon na, onana obo ra rhero royen, ro je dia ekuruemu re ekuoto na. Avwanre nene odjeka rayen. Dedena, ogho ve obicha re avwanre vwo ke ayen vwo ughwru. Avwanre

8, 9. (a) Ero vo yen Iseri re Jihova vwo ne ihwo ri suen? (b) Oghoemuo avwanre vwo ke ayen vwo ughwru? Djekpahon.

cha sa churhi re Ọghene fikire aye-en yere dia ebere ovo re akpo na-a.—Se 1 Pita 2:13-17.

¹⁰ Idibo re Jihova vwe oke awanre phi omamo udje phiyoto kpahen oyerinkugbe rayen ve ogangan re usuon. Oke re usuon re Rom vwo tane e kere ihwo, Josef ve Meri rhonvwephiyo. Ayen yan kpo Betlehem dede ne Meri che vwe omokpako royen kerekpe. (Luk 2:1-5) Oke re vwo gun efian nye Pol ne o ru obo re brare, o chocho re oma royen vwe idjerhe re ogho vwe obaro re Ovie Herod Agripa ve Festos, ro dia osun re Rom vwe ubrakpo re Judia.—Iruo 25:1-12; 26:1-3.

¹¹ Ekevuovo Iseri re Jihova muogho ro vrika ke ilori ega-a dede ne ilori ega rhero re ogho rode. Ega re efian yono obo re chore kpahen Ọghene ve ota royen. O vwo dia otioyena, avwanre ni ilori ega kirobo re avwanre ni ihworakpo eje, avwanre muogho re ogheresan ke aye-en. Avwanre karophiyo ne Jesu dje ihwo nana phiyo evworofian kugbe ihwo ri sun ohwo ghwe. (Mat. 23:23, 24) Vwo fene oyena, ogho

10. Udje vo yen idibo re Jihova re oke awanre phiyoto kpahen oyerinkugbe rayen ve ogangan re usuon?

11, 12. (a) Idjerhe vo yen ihwo ri suen vwo fene ilori ega? (b) Die yen nuro rhe oke re Oseri re Jihova ovo vwe Austria vwo muogho ke oshare ovo?

abavo re muẹ vwo ke ihwo rehe ogangan re usuon sa ghwa erhuvwu cha okiovo, yere erere ra rhero roye-en.

¹² Leopold Engleitner ro dia ohwo re Austria, oyen Oseri re Jihova ro vwo oruru mamọ, re elokpa re Nazi mu phiyo itreni kpo asan ra da vwe oja ria ihwo rohe Buchenwald. Dr. Heinrich Gleissner, ro dia ohwo re mu phiyo uwodi, jehe itreni yena. Oshare na ke sivwin oseghe re usuon vwe Austria jovwo. Ekevuovo, o ve usuon re Nazi na de rhi vwo eghwo. Ayen vwo he idjerhe yan-ran, Oniovo Engleitner de ghwoghwo ota ke Gleissner, o da nabọ kerho ke. Ofovwin akpoeje rive vwo wan nu, Gleissner vwe ukecha ke Iseri re Jihova rehe Austria oke buebun. Wo sa je karophiyo udje efa ri djerephia ne erhuvwu no cha siere a da vwomakpotọ ke ihwo ri vwo ogangan usuon, je ke ayen ogho re Baibol na tare ne Inenikristi vwo ke ayen.

IHWỌ EFA RI MUWAN RE OGHỌ

¹³ Iniovo rehe ukoko na fo ihwo avwanre muoghọ ke. Ma rho ke ekpako re vwerote

13. Amono yen fo ihwo re muoghọ ke, ke diesoro?

ukoko na. (Se 1 Timoti 5:17.) Avwanre muoḡho ke eshare nana otoro asan ayen nurhe-e, isikuru ayen rare-e, edia re akpeyeren raye-en, yere uweren raye-en. Baibol na se ayen eshare re vwo “ru ese ke ihwo,” ayen je wian gangan vwo vwerote odavwe re ihwo re Oghene. (Efe. 4:8) Roro kpahen ekpako re ukoko, iniruo okinriarie, iniovo rehe Ume Rowwote Oghon Uko, kugbe iniovo rehe Eko Rowwote na. Ine-nikristi rehe egbukpe ujin esoso muoḡho okokodo ke ekpako re vwo mu, otioyen ji te avwanre nonena. Avwanre muoḡho re oghe-resan ke iniovo re ukoko na ji rhe-e yere rue keresie a da mre ne ayen emekashe-e. Dedena, avwanre muoḡho ke iniovo tiyena fikire owian ogangan ve omaevwokpoto rayen. —Se 2 Korent 1:24; Ewophia 19:10.

¹⁴ Avwanre mre ekpako na kere isuigegede re vwomakpoto. Ayen rhowan ne ihwo titi aye-en, ro djerephia ne ayen ghene vwomakpoto. Vwe edia nana, ayen fene ilori ega bue-bun nonena ve e re egbukpe ujin esoso re Jesu ta eta nana kpahen: “Ayen mia guono asan ro kpenu tidia, kugbe agbara ro yoma

14, 15. Djekpahen ofene ro heru vwe uvwe re ekpako ukoko na ve ilori ega.

vwe evun re ishoshi. Kugbe uyere vwe afieki.”
—Mat. 23:6, 7.

¹⁵ Inenikristi uyota re dia ekpako ruę nene eta re Jesu nana: “We je ohwo se ovwan rabbi-i; kidie ohwo ọvuovo ọye he oyono, otu ri cheko ke imoni. Ovwan se ohwo ọvuovo baba vwe akpo na-a: Kidie ohwo ọvo ọye ose re ovwan ro he obo odjuvwu. We je ohwo se ovwan onini-i: Kidie ohwo ọvo ọye he onini re ovwan, ohwo yena he Kristi. Ekevuvovo ohwo ro rhoro vwe uherevie re ovwan e gbe jo gbe

Avwanre dje eguono ke ekpako na ji muogho
ke ayen fikire omaevwokpoto rayen
(Ni ekoreta 13-15)

odibo. Kohwo kohwo rọ kpare oma kpenu, ke vwo kpotọ; ọ rọ vwe oma kpotọ ke vwo kpenu.” (Mat. 23:8-12) Ọna yen sorọ Iseri re Jihova rehe akponeje vwo dje eguonọ ke ekpako rehe ukoko rayen, ji muoghọ ke ayen.

¹⁶ Ọ sa reyo ọke a ke sa rien ohwo re muoghọ ke kugbe asan re oghọ na kodo te. Ọnana je phia ke Inenikristi re egbukpe ujin esosu. (Iruo 10:22-26; 3 Jon 9, 10) Ekevuovo, ofori ne avwanre davwengba vwo reyo uchebro re Baibol ro shekpahen oghoemuo vwo ruiruo. Oghoemuo re abavo hwarhie ebruphiyo buebun cha.

ERERE RE OGHOEMUO RE ABAVO

¹⁷ E de muoghọ ro fori ke ihwo rehe ogangan re usuon, ko sa loho ayen vwo vwe uphen ke avwanre vwo ruiruo aghwoghwo na. Ogho tiyena nerhe ayen vwe omamo ero vwo ne iruo avwanre. Ikpe buebun re wanre, Birgit, ro dia okobaro okieje vwe Germany, de kpo isikuru re omọ royen oke re omọ na che vwo wonto. Iyono re isikuru na da vwe Birgit ne oma re emo re

16. Diesoro a vwo davwengba vwo vwo eruọ re obore Baibol na ta kpahen oghoemuo je reyo vwo ruiruo?

17. Erere vo yen hero siere e de muoghọ ke ihwo rehe ogangan re usuon?

dia Iseri rẹ Jihova vwerhen ayen. Ayen tare nẹ ọ cha bra mamọ siẹrẹ ọmọ rọ dia Oseri rẹ Jihova da kanre isikuru na. Birgit da ta: “E yono emọ avwanre ayen vwo vwo iruemu rẹ Ọghẹnẹ rhonvwephiyọ, iruemu kerẹ e vwo muoghọ kẹ iyono rẹ isikuru.” Oyono ọvo da tane, “Emọ eje da dia kerẹ emọ rẹ ovwan, iruo rẹ oyono cha be-en.” Udughwren evo vwo wan nu, ọvo usun rẹ iyono na da rhe ọghwekoko vwe Leipzig.

¹⁸ Ofori nẹ irhi rẹ aghwanre rehe Baibol na sun ọghọ rẹ avwanre muẹ kẹ ekpako rẹ ukoko na. (Se Hibru 13:7, 17.) Ofori nẹ e jiri ayen fikire owian ọgangan rẹ ayen wian, e mi ji nene odjeke rayen. Onana cha nerhe ayen ruiruo na ve aghoghọ. Ekevuovo, ọ die onana mudia-phiyo nẹ a cha vwerokere ọkpako ọvo “ra nabo rien,” vwe obo rọ sen osenvwe wan yerẹ obo rọ ta ota wa-an. E de ru otioyen, kọ cha hohọ nẹ ohworakpo yen avwanre nene. E je a karophiyo nẹ ayen ihwo ri jegba. Jesu Kristi yen ohwo ra vwerokeri.

¹⁹ Avwanre vwe ukecha kẹ ekpako na siẹrẹ e rhe muoghọ rọ vreaka kẹ aye-en yerẹ e rhe

18, 19. Diesoro o vwo fo nẹ e muoghọ rẹ abavo kẹ ekpako na?

titi ayen gan nọ-ọ. Ọ cha chọn ayen uko vwo kẹnoma kẹ omaẹkparọ vẹ ẹwen rẹ mevwẹ yen me yovwin.

²⁰ Re vwo muoghọ kẹ ihwo efa chọn avwanre uko vwo vwo omaevwokpotọ. Avwanre rhe che ni oma avwanre gegerege siẹrẹ oka rẹ ujiri ọvo de brẹ avwanre cha-a. Ọ cha nẹrhe e nene odjekẹ rẹ ukoko rẹ Jihova, ukoko na guṅṅore nẹ e muoghọ rọ vrẹka kẹ ohwo vuṅvo-o, owenẹ ohwo rẹ ukoko na yẹrẹ ohwo ọfa. Vwọba, ọyen emu rẹ aghwanre, kidie ọ cha nẹrhe avwanre jeshe siẹrẹ ohwo ọvo rẹ avwanre muoghọ kẹ de ku avwanre phiyoto.

²¹ Orṅvwṅ rọ ma rho rọ nẹrhe avwanre muoghọ rẹ abavo kẹ ihwo yehe, ọ nẹrhe oma vwerhen Ọghẹne. Avwanre rue obo rọ guṅṅore, je sẹro rẹ ọyṅregan rẹ avwanre. Ọnana nẹrhe ọ sa mre ẹkpahṅphiyo vwo kẹ ohwo rọ vwo jehwe na. (Isẹ 27:11) Akpọ na vṅre vẹ ihwo re vwe ẹro ọchọchọ vwo nẹ ọghọemu. Oma vwerhen avwanre mamọ rẹ Jihova vwo yono avwanre idjerhe abavo re vwo muoghọ.

20. Idjerhe vọ yen ọghọ re muẹ kẹ ihwo efa vwo chọn avwanre uko?

21. Ọrhọ yen orṅvwṅ rọ ma rho rọ nẹrhe e muoghọ kẹ ihwo ri fo ọghọ?

UNE:
118, 35

DIE YEN
EKPAHONPHIYO
WEN?

Diesoro a sa vwo
tane orhiẹn-ebro
oyen ebere ovo re
akpeyeren?

Diesoro o vwo jefo
ne ihwo efa bro-
rhiẹn ke avwanre?

Die yen sa nerhe e
wene orhiẹn evo re
bruru jovwo?

Vwo Esegbuyota Brorhiẹn re Aghwanre!

*“Jo vwo esegbuyota kpahe obo ro
nore na, o rhe vwo evun ive-e.”*

—JEMS 1:6.

KEN hirharoku orhiẹn-ebro
ovo: Ro vwo sen iroro umwe-
mwu royen yere vwe uphen
ke orharhe iroro na ne o sun
uruemu royen. O ro jere usun
re ive na che djobote akpeye-

1. Die yen nerhe Ken bru orharhe orhiẹn, ke die
yen ne obuko royen rhe?

ren royen. Ekevuovo, avwanre riense ne orharhe re orhiense oye Ken bruru. Oje royen na so ughwu ke oniovo royen, Ebel. Orhiense royen na ji djobote oyerinkugbe royen ve Omemama na. —Jen. 4:3-16.

² Avwanre ji vwo orhiense sansan re bre. O die orhiense na eje yen djobote akpeyeren re avwanre-e. Ekevuovo, orhiense buebun re avwanre bre se djobote avwanre mamọ. Dedena, egeba re vwo bru omamọ orhiense sa nerhe avwanre yerin omamọ akpo ukpere e vwo yerense orharhe akpo ro vone ve diekpovwe.—Ise 14:8.

³ Die yen sa chon avwanre uko vwo brorhiense re aghwanre? Ofori ne e vwo esegbuyota kpahen Oghene, e vwo ewen ivive kpahen egeba ro sa vwo nerhe avwanre dia ihwo re ghanre-e. O ji fo ne e vwo esegbuyota kpahen Baibol na ve idjerhe re Jihova rue eronvwon wan. (Se Jems 1:5-8.) E de sikere Jihova ji vwo eguono kpahen Ota royen, o cha nerhe avwanre vweroso orhiense-ebro royen. Oyena ko je cha nerhe avwanre vwo uruemu ra vwo yare ukecha

2. Diesoro egeba re vwo brorhiense re aghwanre vwo dia obo re ghanre?

3. (a) E se vwo brorhiense re aghwanre, die yen e vwo esegbuyota kpahen?
(b) Enọ vo yen a cha fueren?

re Baibol na tavwen e ki brorhiẹn. Ekevuovo, mavo yen e se vwo ru yovwinphiyo vwevunre orhiẹn-ebro avwanre? Okieje yen e vwo tinka mu orhiẹn-ebro avwanre te oyovwirin yere obrare? A cha fuereẹn eno nana vwevunre uyo-no na.

AKPEYEREN GUONO ORHIẸN-EBRO

⁴ Vwo ne otonphiyo rhe, yen ihworakpo vwo brorhiẹn eghanhanre. Adam hirharoku orhiẹn se o kerho re Omemama royen yere Ivi. O mugebe ro vwo brorhiẹn, je die wo roro kpahen orhiẹn ro bruru na? Aye royen ra phiẹn nure na, rieriere vwo bru orharhe re orhiẹn ro nerhe Iparadaisi na vabo, otioyen ji te arho royen. Oyena yen otonphiyo re oja na. Avwanre eje je rioja re orharhe orhiẹn re Adam na re te nonena.

⁵ Ihwo evo se roro ne akpo na rhe yovwin o da diane avwanre brorhiẹn vuovo-o. Otioyen wo ji no? Karophiyo ne Jihova ma avwanre kere irhobotu-u. Irhobotu vwo egba iroro-o, o ji brorhiẹn vuovo-o. Baibol na yono avwanre obo re se vwo brorhiẹn re aghwanre. Dede ne Jihova

4. Orhiẹn vo yen Adam bruru, ke die yen ne obuko royen rhe?

5. Ero vo yen e vwo ni orhiẹn-ebro?

guṅṅore nẹ avwanre brorhiẹn komobo, ọ guṅṅore nẹ ọnana so omaẹkuṅ kẹ avwanre-e. Roro kpahen oboresoro a vwọ ta ọtiọyen.

⁶ Ọke rẹ emọ rẹ Izrẹl vwo te Oto rẹ Ive na nu, ayen hirharoku orhiẹn ọghanhanre ọvo: Ga Jihova yẹrẹ eghẹnẹ efa. (Se Joshua 24:15.) E se no nẹ orhiẹn yena bẹnre-e. Dedena, orhiẹn rayen che mudiaphiyọ arhọ yẹrẹ ughwu vwọ kẹ ayen. Vwẹ ọke rẹ Iguẹdjo na, emọ rẹ Izrẹl bro-rhiẹn rẹ ẹkpa ọke sansan. Ayen chukoku Jihova, ra ga eghẹnẹ refian. (Iguẹ. 2:3, 11-23) Ji roro kpahen ọke ọfa rẹ ihwo rẹ Ọghẹnẹ vwo hirharoku orhiẹn ọfa. Ọmraro Ilaija phi oje ive na phi-yoto kẹ ayen phephen: Ga Jihova yẹrẹ ọghẹnẹ refian re se Baal. (1 Ivie 18:21) Ilaija da ghwoke ihwo na fikire ẹwen ivive rayen. Wo se roro nẹ orhiẹn nana bẹnre-e kidie ọyen emu aghwanre ra vwọ ga Jihova, ọ je von ve erere. Vwọrẹ uyota, o vwo ohwo vuovo ro vwo ọhọ rọ guṅṅo sikere Baal kakaka-a. Dedena, emọ rẹ Izrẹl na ji “vwo iroro ivive.” Vwọrẹ aghwanre, Ilaija da vwẹ uchebro kẹ ayen nẹ ayen joje rẹ ayen vwọ ga Jihova.

6, 7. Oje vo yen ihwo rẹ Izrẹl na vwori, kẹ diesoro ọ vwọ bẹn ayen vwo bro-rhiẹn rẹ aghwanre? (Ni uhoho resosuo na.)

⁷ Diesoro ọ vwo ben ke emọ re Izrel na ayen vwo brorhiẹn re aghwanre? Ẹsosuo, ayen rhe vwo esegbuyota kpahen Jihova-a, ayen rha je kerho re upho roye-en. Ayen vwo aghwanre ro ne obo re Oghene rhe-e yere erianriẹn ro nabo kodo-o, ayen je vweroso Jihova-a. Emọ re Izrel na rhe se brorhiẹn re aghwanre ọ da diane ayen vwo erianriẹn ogbagba. (Une 25:12) Vwoba, ayen vwe uphen ke ihwo efa ne e riere ayen yere tobo brorhiẹn ke ayen. Egoedjo rehe oto na yen riere ihwo re Izrel na, ayen de gbe nene egoedjo na. Jihova vwe orho-esio ke ayen oke grongron ro wanre ne oronwọn tiona sa phia.—Eyan. 23:2.

OFORI NE IHWO EFA BRORHIẸN KE AVWANRE?

⁸ Udje sansan re djunute vwe obenu na yono avwanre oronwọn ovo. Avwanre ohwo vuovo yen che brorhiẹn komobo. Baibol na yen sa chon avwanre uko vwo brorhiẹn re aghwanre. Galesha 6:5 karophiyọ avwanre ne, “dohwo doghwa roye gba cha ghwa.” E je avwanre muẹ oghwa re orhiẹn-ebro re avwanre ke ohwo ofa-a. Ukpere

8. Die yen udje re emọ re Izrel na yono avwanre kpahen orhiẹn-ebro?

otioyen, e je avwanre yono obo ri yoma vwe ero re Oghene, e mi ji brorhiyen re vwo ruo.

⁹ Mavo yen avwanre sa vwo vwe uphen ke ihwo efa ne i brorhiyen ke avwanre? Onye re otu sa nerhe avwanre brorhiyen ro chere. (Ise 1:10, 15) Ekevuovo, otoro obore onye na gan te-e, ofori ne avwanre nene ewen obrorhiyen avwanre ra vwe Baibol yono na. Oke buebun, avwanre da vwe uphen ke ihwo efa ne i brorhiyen ke avwanre, koyen avwanre “nene ayen.” Oyena je orhiyen, ekevuovo o ro sa so omiaovwe.

¹⁰ Oyinwon Pol vwe orho-esio nana vwo ke iniowo re Galesha kpahen imuoshoro herosiere ayen da vwe uphen ke ihwo efa ne i brorhiyen ke ayen. (Se Galesha 4:17.) Ihwo evo vwe ukoko na guono brorhiyen ke ihwo efa rere ayen vwo si ihwo tiyena ba oma. Diesoro? Ayen guono otitivwe. Ayen rue vwe asan ofori ne ayen ru te, ayen ji muoghoro ke egbomophe re iniowo na vwo-ri ayen vwo brorhiyen romoboro raye-en.

¹¹ Pol phi omamoro udje phiyoto, ro vwo

9. Imuoshoro vwo yen herosiere a da vwe uphen ke ihwo efa ne i brorhiyen ke avwanre?

10. Orho-esio vwo yen Pol vwo ke iniowo re Galesha?

11. Mavo yen a sa vwo choro ihwo efa uko vwo brorhiyen romoboro rayen?

Ekpako ri vwo ẹguṅṅo vwe ukecha ke iniovo na
ayen vwo yono obo re brorhiẹn romobo
(Ni ẹkorota 11)

muoghọ ke egbomophe re iniovo na vwori ayen vwo brorhiẹn romobo rayen. (Se 2 Korẹnt 1: 24.) Nonena, ofori ne ekpako na je vwerokere udje re Pol siere ayen da vwe uchebro phia kpa-hen edia ro guṅṅo orhiẹn-ebro romobo. Oma vwerhen ayen siere ayen da vwe Baibol vwo chon iniovo na uko. Dedena, ekpako vwe uphen ke iniovo na ne ayen brorhiẹn romobo rayen. Oyen emu aghwanre kidie iniovo na ovo yen che mu oghwa ro che ne obuko re orhiẹn rayen na rhe. Obo ra ta na ke ona: Avwanre se dje odavwe phia ke iniovo na je chon ayen uko vwo mre

odjeke re Baibol na. Dedena, ayen ovo yen che brorhiẹn romobo rayen. Ayen de brorhiẹn re aghwanre, o cha ke ayen erere. E je a kenoma ke iroro na ne avwanre vwo egba re vwo brorhiẹn ke iniowo na.

WO BRORHIẸN NENE UBIUDU WẸ-ẸN

¹² Ihwo buebun ta ota nana mamọ: Ru obore ewen wen vwe we. Ekevuvovo, imuosho he evunre ota nana. Baibol na tobo rhonvwephiyo-o. Baibol na si avwanre orho ne e je a vwe uphen ke ubiudu na ne o sun orhiẹn-ebro re avwanre-e. (Ise 28:26) Ikuegbe re Baibol na ji djunute omiaovwe ro nuro rhe vwo ke ihwo ri nene ubiudu rayen. Kidie ubiudu re ohworakpo “vone ve ophiẹvwe gangan o miovwiri gangan.” (Jer. 3:17; 13:10; 17:9; 1 Ivie 11:9) Otioyena, die yen sa phia ke avwanre siere e de ru obore ubiudu avwanre tare?

¹³ Ubiudu re Onenikristi pha ghanghanre mamọ, a vwe avwanre ne e vwo eguono re Jihova ve ubiudu avwanre ejobi, ji vwo eguono re

12, 13. Diesoro imuosho vwo herọ e de nene obore ubiudu na tare oke re ophu de muẹ avwanre yere ewen na da kuoron?

orive avwanre kere oma avwanre. (Mat. 22:37-39) Ekevuovo, ekpo re Baibol re djunute vwe ekorota 12 na kanrunumu imuoshoro herosiere a da vwe uphen ke ubiudu na ne o brorhiyen ke avwanre. Kere udje, die yen sa phia siere avwanre de brorhiyen oke re ophu de muwe avwanre? Wo sa riye ekpahonphiyo na o da diane onana phia ke we jovwo re. (Ise 14:17; 29:22) Yere e se ghini bru omamo orhiyen oke re ewen avwanre da kuoron? (Ukeri 32:6-12; Ise 24:10) Karophiyo ne Baibol na dje aghwanre ro herosiere a da “ga urhi re Oghene.” (Rom 7:25) Aphro heroro, ubiudu na sa phien avwanre siere a da vwe uphen ke ne o sun orhiyen-ebro eghanhanre re avwanre.

OKE WO VWO WENE ORHIYEN-EBRO WEN

¹⁴ Ofori ne e bru omamo orhiyen. Je, o die oyena mudiaphiyo ne avwanre rhe che se wene orhiyen re bruru na-a. O vwo okiovo ra vwo rhoma fuere orhiyen re bruru, e mi ji wene. Joka phiyo obore Jihova ru kpahen ihwo re Ninive vwe oke re Jona. “Oke re Oghene vwo mre obo

14. Mavo yen avwanre ru riye ne re vwo wene orhiyen-ebro avwanre okiovo dia obo re chore-e?

rẹ ayen ruru, obo rẹ ayen siobo nẹ idjerhe ọbra-
bra rayen, Ọghẹnẹ de siobo nẹ emu ọbrabra rọ
jẹ kpahe nẹ ọye che ru ayen; o gbi ruo-o.”
(Jona 3:10) Jihova vwo mřẹ nẹ ihwo rẹ Ninive
kurheriẹ nẹ imwemwu rayen, o de wene orhiẹn
royen. Vwẹ ẹdia nana, o dje eroroķẹ, omaevwo-
kpoto, vẹ arodonvwẹ phia. Vwo fẹnẹ ihworakpo,
Ọghẹnẹ bru orharhe rẹ orhiẹ-ẹn, ọ da tobo
dianẹ ophu muo.

¹⁵ O se vwo ẹdia evo ra da guonọ nẹ avwanre
wene orhiẹn re bruru jovwo. Ọ sa dia ọke rẹ ẹdia
rẹ akpeyeren vwo wene. Jihova wene orhiẹn
royen ọke rẹ ẹdia na vwo wene. (1 Ivie 21:20, 21,
27-29; 2 Ivie 20:1-5) Evuẹ kpokpo sa je nerhe e
wene orhiẹn re bruru jovwo. Ovie Devid nyo
evuẹ refian kpahen uvwromọ rẹ Sol re se Mefi-
boshet. Ọke ro vwo nyo uyota na, o de wene
orhiẹn ro bruru jovwo. (2 Sam. 16:3, 4; 19:24-
29) Ọkiọvo, o ji fo nẹ avwanre ru ọtiọyen.

¹⁶ Baibol na bru avwanre uche nẹ e brokpakpa
brorhiẹn ride-e. (Ise 21:5) A da nabọ frekoto
fuẹren ẹdia na tavwen e ki brorhiẹn, ọ cha nerhe

15. Die yen sa nerhe avwanre wene orhiẹn rẹ avwanre?

16. (a) Die yen cha chon avwanre uko vwo bru omamọ orhiẹn? (b) Ẹro vọ
yen e vwo ni orhiẹn re bruru jovwo, kẹ diesoro?

e bru omamọ orhiẹn. (1 Tẹsa. 5:21) Ofori nẹ ọgbuyovwin rẹ orua nabọ fuẹrẹn Baibol na vẹ ẹbe ukoko, je nọ mie ihwo rẹ orua rọyen tavwen o ki brorhiẹn. Karophiyọ nẹ Ọghẹnẹ vuẹ Ebraham nẹ ọ kerhọ kẹ obore aye rọyen guṅṅo ta. (Jẹn. 21:9-12) E jẹ ekpako je ghwoṛọ ọke vwo ru ehiahiẹ. Siẹrẹ ovuẹ ọghanhanre kpokpọ de te ekpako obo, rọ cha nẹrhe ayen wene orhiẹn rẹ ayen bruru jovwo, e jẹ ayen vwomakpotọ wene, e jẹ oshọ mu ayen nẹ ọghọ re muẹ kẹ ayen jovwo cha va ayen abọ-ọ. E jẹ ayen muẹgbe ayen vwo wene iroro vẹ orhiẹn rayen siẹrẹ ẹdia na da guṅṅo ewene, o ji fo nẹ avwanre eje vwerokere ayen. Ọnana se toroba ufuoma vẹ oyerinkugbe rẹ ukoko na.—Iruo 6:1-4.

RU NENE ORHIẸN-EBRO WẸN

¹⁷ Orhiẹn evo hohọ nẹ efa. Orhiẹn re pha hohohọ guṅṅo iroro okokodo vẹ ẹrhovwo, ọnana sa reyọ ọke. Iniọvo evo hirharoku orhiẹn-ebro sẹ ayen cha rọwṅon vẹ ohwo rẹ ayen cha rọwṅon. Orhiẹn ọghanhanre ọfa rọ sa kẹ ohwo ebruphiyọ buebun yehe ọke ra vwo ton ẹga ọkieje phiyọ vẹ obo re ruo wan. Vwẹ ẹdia nana, ofori

17. Die yen sa chọn avwanre uko vwo phikparobọ siẹrẹ e de brorhiẹn?

ne a vweroso Jihova kare kare ne o sa ke avwanre uchebro ro vonre ve aghwanre. (Ise 1:5) Otioyena, oyen obo re ghanre mamọ e vwo se Baibol na vwo ke odjeke je nerhovwo rhe Jihova. Karophiyọ ne Jihova sa ke avwanre iruemu ra guonore, e se vwo brorhiẹn ri shephiyọ ohore royen. Wo de che brorhiẹn re hohore, no oma wen eno nana okieje: ‘Orhiẹn nana che dje eguono me phia vwo ke Jihova? O cha hwarhie aghoghọ ve ufuoma rhe orua me? O ji che dje phia ne mi vwo uruemu esiri ve odirin?’

¹⁸ Jihova gba avwanre vwo vwo eguono royen je ga-a. Oyen orhiẹn romobo avwanre. Jihova muoghọ ke egbomophe ro vwo ke avwanre ra sa vwo ‘joge komobo’ se a ga yere e je ega. (Jos. 24:15; Aghwo. 5:4) Ekevuovo, o guonore ne e ru nene orhiẹn re avwanre bruru vwo nene odjeke royen. E de vwo esegbuyota kpahen iji re Jihova ve idjerhe ro rue eronvwon wan, ke se brorhiẹn re aghwanre, avwanre rha cha dia ihwo ri wene cha wene kpo-o.—Jems 1:5-8; 4:8.

18. Diesoro Jihova vwo guono ne avwanre brorhiẹn komobo?

ASA

JEHOSHAFAT

HƏZİKAYA

JOSAYA

UNE:
36, 54

**DIE YEN
ƏKPAHƏNPHIYƏ
WƏN?**

Die yen o mudiaphiyə ra vwə ga Jihova və ubiudu ősoso?

Die yen kə wə omavwerhovwən kpahen oborə Qghenə vwo rhiaboreyö ivie ene rə Juda na?

Qvə usun rə ivie ene na yen wə guəno vwerokeri, kə diesorə?

Ga Jihova və Ubiudu ősoso!

“Karoḡ asaḡkiephana, E Qrovwohwo, me rə wə, obo ri mi wı segbuyota və udu mə ejobi vwə yan kpahe owə.”—2 İVİE 20:3.

FIKİRƏ jəgba, avwanre eje ruə çö. Oma vwerhen avwanre nə Jihova nene avwanre yerən “ki-robo rə umwemwu rə avwanre epha-a,” takpə e kurheriə je nərhovwo kə və esegbuyota kpa-

1-3. Die yen o mudiaphiyə ra vwə ga Jihova və “udu” ősoso? Djudje røyen.

hen izobo ọtanhirhe rẹ Jesu. (Une 103:10) Dede-na, ki robo rẹ Devid vwe Solomon, tavwen Jihova ki se rhiaboreyo ega avwanre kede kede ofori ne avwanre “ga vwe udu [avwanre] ejobi.” (1 Ikun 28:9) Mavo yen avwanre ri jẹgba na se vwo ru ọtiyen?

² A sa vwo mre ekpahonphiyo rẹ onọ yena, e je a vwe akpeyeren rẹ Ovie Asa vwo vwanvwen o rẹ Ovie Amazaya. Ayen ive na, ivie rẹ Juda ri ru obo ri yoma vwe ero rẹ Jihova, ekẹvuovo Asa ru ọtiyen ve ubiudu ososo. (2 Ikun 15:16, 17; 25:1, 2; Ise 17:3) Ivie ive nana gbare-e ayen ji rucho oke sansan. Dedena, Asa chukoku idjerhe rẹ Oghene-e, o ga Oghene ve ubiudu royen “ejobi.” (1 Ikun 28:9) Ekẹvuovo, Amazaya ga Jihova ve ubiudu royen eje-e. O vwo phi ivighren rẹ Oghene kparobo nu, o de mu eghene rẹ ihwo na kpo o da ga ayen.—2 Ikun 25:11-16.

³ Ra vwo ga Oghene ve “udu” ososo mudiaphiyo ra vwo vwe ega ke kare kare okije. Vwe Baibol na, a reyo ubiota na “udu” vwo djise rẹ obore ohwo hepha vwe obevun. O churobo si ojevwe, iroro, ewen, iruemu, egba, obo ra vwotua, ve obo ri mu ohwo vwo rue oronvwon. Ọtiyena, ohwo ro

ga Jihova vẹ ubiudu ọsoso vwe ẹga rẹ omeru vwo kẹ-ẹ. O di gbe nene ihwo kere ohwo ro ga Jihova-a. Kẹ avwanre vwo? Dede nẹ avwanre gba-re-e, jẹ a da ga Ọghẹnẹ ababọ rẹ omeru yere ophiẹnvwe koyen avwanre ga vẹ ubiudu ọsoso. —2 Ikun 19:9.

⁴ A sa vwo nabọ riẹn obo ro mudiaphiyọ ra vwo ga Ọghẹnẹ vẹ ubiudu ọsoso, e jẹ a fueřen akpeyeren rẹ Asa vẹ ivie rẹ Juda efa re ga Ọghẹnẹ vẹ ubiudu rayen eje, ihwo kere Jehoshafat, Hezikaya, kugbe Josaya. Ayen ihwo ẹnena rucho vwe ọke sansan, dedena Jihova ji rhiaboreyo ayen. Diesoro Ọghẹnẹ vwo ni ayen kere ihwo re garo vẹ ubiudu ọsoso, kẹ idjerhe vọ yen a sa vwo vwerokere ayen?

UBIUDU RẸ ASA **“DIA UYOTA KPAHE ỌROVWOHWO”**

⁵ Asa yen ovie rerha ro sun Juda ọke ra vwo ghare uvie rẹ Izrel kpo ẹken ivẹ nu. O si edjoego nẹ orere na, ọ da je dje eshare ri gbe igberadja nẹ otọ na. Ọ tobọ dje oni-rode royen, Maakah nẹ ọ gbe dia “oni rẹ ovie-e, fikiridie o vwo edjo

4. Die yen a cha fueřen enẹna?

5. Erọnvwon vọ yen Asa ruru?

obrabra owo.” (1 Ivie 15:11-13) Vwoba, Asa da vwe ihwo na ne ayen “guono Orovwohwo na” je “sero re urhi na ve iji na.” Vwore uyota, o titi ega re uyota.—2 Ikun 14:4.

⁶ Jihova nerhe orere re Juda vwo ufuoma vwe egbukpe ihwe resosuo vwe usuon re Asa. A vwo mre oyena nu, Zerah ohwo re Itiopia da kpare ofovwin rhe Juda ve eshare 1,000,000 kugbe ekpere 300. (2 Ikun 14:1, 6, 9, 10) Die yen Asa ru kpahen edia nana? O vwereso Jihova rieriere. (Se 2 Ikun Rivie 14:11.) Jihova kpahenphiyo erhovwo re Asa, o da nerhe o phikparobo, Asa da ghwo isodje re Itiopia na kare kare. (2 Ikun 14:12, 13) O da toboto diane ivie na fuevu-un, Jihova sa vwe ophikparobo vwo ke ayen fikire ode royen. (1 Ivie 20:13, 26-30) Ekevuovo, Asa vwereso Oghene, Jihova da je kpahenphiyo erhovwo royen. Je, o vwo oke ofa re Asa vwo ru obo re chore. Kere udje, o yare ukecha mie ovie re Siria ukpere Jihova. (1 Ivie 15:16-22) Dedena, Jihova ni Asa kere ohwo re ubiudu royen “dia uyota kpahe Orovwohwo vwe ede re akpo roye ejobi.” Mavo yen a sa vwo vwerokere Asa vwo ru erhuvwu?—1 Ivie 15:14.

6. Die yen Asa ruru oke re isodje re Itiopia vwo kpare ofovwin rhe orere na?

7 E jẹ avwanre ohwo vuovo hiẹ ubiudu avwanre sẹ a ghene vwe ẹga ọsoso vwo kẹ Ọghẹ. Nọ oma wẹn, ‘Mi muegbe mi vwo ru obo ri je Jihova, me vwo chocho ẹga ẹ uyota, je chon iniovo na uko vwo sen orharhe iruemu?’ Roro kpahen uduefiogbere ẹ Asa vwo ri ro vwo dje Maakah ne ẹdia ẹ “oni ẹ ovie” ẹ otọ na! Ọ sa diane wo vwo ohwo vuovo ro vwo uruemu ẹ oni ẹ ovie na-a, ẹkevuovo oronvwon sa phia ẹ wo da sa vwerokere oruru ẹ Asa na. Kere udje, ohwo ẹ orua wẹn, yere ugbeyan ro kerowe mamọ de ru umwemwu, je o rhonvwe kurherie-e, a da dje ne ukoko vwo? Wo che brorhien kpakpata wo vwo kenoma ke? Ubiudu wẹn che mu we vwo ru otioyen?

8 Kere Asa, wo se djephia ne wo vwo ubiudu ọsoso siere wo da vweroso Ọghẹ kare kare tobo vwe oke wo de hirharoku ebenben re pha rhuarho mamọ. Ọ sa diane a vwe owe vwo jehwe vwe isikuru kidie wewe Oseri ẹ Jihova. Yere ihwo ẹ iruo wẹn vwe owe jehwe kidie wo wian oke vre wo vwo mre igho obuebu-un, yere wo reyo ede evo ne iruo vwo vwobo vwe iruo ẹ Uvie na. Vwe ẹdia tiyena, nerhovwo ke Ọghẹ kirobo ẹ Asa ruru. Fiudugberi vweroso Jihova, wo mudia gan vwo

7, 8. Idjerhe vo yen wo sa vwo vwerokere Asa vwe ẹga ẹ Jihova?

ke obo wo riene ne oyovwirin. Karophiyo ne Oghene bon Asa gan, o je vwe ukecha ke, o je cha chon we uko.

⁹ Idibo re Oghene roro kpahen odavwe romobo rayen ovo-o. Asa titi ega re uyota. Avwanre je vwe ukecha ke ihwo efa ayen vwo “guono Orovwohwo na.” Mavo oma vwerhen Jihova te o da mre ne avwanre vwe ihwo efa kpahen oyen fikire eguono okokodo re vwo kpahon kugbe odavwe re vwo kpahen ihwo efa!

JEHOSHAFAT HIJE GUONO JIHOVA

¹⁰ Omọ re Asa re se Jehoshafat “yan vwe idjerhe re Asa ose roye.” (2 Ikun 20:31, 32) Vwe idjerhe vo? Kere ose royen, Jehoshafat durhie ihwo na ne ayen guono Jihova. O vwo orhuerephiyoto re vwo yono ihwo na “obe re urhi re Orovwohwo na.” (2 Ikun 17:7-10) O tobọ yan te ebere ocheko re uvie re Izrel, vwe igbenu re Ifrem rere o vwo vwe “ayen rhivwi bru Orovwohwo rhe.” (2 Ikun 19:4) Jehoshafat, oyen ovie “ro vwe udu roye ejobi guono Orovwohwo.”—2 Ikun 22:9.

9. Mavo yen e se vwo djephia ne avwanre vwo ubiudu ososo vwe iruo aghwoghwo na?

10, 11. Mavo yen wo sa vwo vwerokere udje re Jehoshafat?

¹¹ Avwanre eje se vwobọ vwe iruo aghwoghwo re Jihova reyo ihwo royen vwo rue nonena. Wo bru eken ke oma wen ne kemeranvwe kemeranvwe wo cha vwe Baibol na vwo yono ihwo, ayen sa vwo rhe ga Oghene? Womare egbaedavwon wen ve ebruphiyo re Oghene, wo sa ton uyono re Baibol phiyo. Wo nerhovwo kpahon? Wo muegbe wo vwo ruiruo nana tobọ vwe oke re omaerovwon wen? Kirobo re Jehoshafat kpo orere re Ifrem ra vwe ukecha ke ihwo ayen vwo rhivwin rhe ega re uyota na, avwanre je sa vwe ukecha ke ihwo re dobo re iruo re ega na ji. Vwoba, ekpako na vwo orhuere-phiyoto ayen vwo kon bru ihwo ra dje ne ukoko na ra, ri kurherie ne umwemwu rayen re, rere ayen vwe ukecha ke ihwo nana.

¹² Kere ose royen Asa, Jehoshafat sero re oye-rinkugbe royen ve Oghene tobọ vwe oke re ivwighren ri bun vre ayen shesheri vwo kpare ofovwin bru ayen rhe. (Se 2 Ikun Rivie 20:2-4.) Osho mu Jehoshafat! Dedena, o muegbe ro vwo “duoto roye vwe obọ re Orovwohwo,” yere hie guono Jihova. O vwo nerhovwo, o vwomakpotọ o da tane, “avwanre vwo ogangan ro te urogbo

12, 13. (a) Oke re Jehoshafat vwo hirharoku ebenben, die yen o ruru? (b) Diesoro a vwo vwerokere uruemu re Jehoshafat vwo rhonvwe ovwierę avwanre?

rode” nana-a, ọ je tanẹ ọyen vẹ ihwo royen riẹn obore ayen che ru-u. Ọ vweroso Jihova kare kare, ro vwo ta: “Ero re avwanre ri ni we.”—2 Ikun 20:12.

¹³ Ọkiọvo, kere Jehoshafat, osho se mu avwanre, ewen avwanre se ji tighi. (2 Kor. 4:8, 9) Ekevuovo, karophiyọ ne Jehoshafat taro vwe irharo re ihwo na ne ọyen vẹ ihwo royen vwo oganga-an. (2 Ikun 20:5) Igbuyovwin re orua sa vwerokere Jehoshafat womare a vwo yare ukecha vẹ egba re Jihova re vwo yerin ghene ebenben. Wo je oma vo we kpahen erhovwo tiyen vwe irharo re orua we-en. Orua wen cha riẹn ne wo vweroso Jihova. Oghene chon Jehoshafat uko, o je cha chon we uko.

HEZIKAYA RU OBO RI YOMA OKIEJE

¹⁴ Vwo fene Jehoshafat, ose re Hezikaya ogoedjo, dedena Hezikaya davwengba royen eje vwo “gbano Orovwohwo boma.” O “kporo egbada na ejobi o de rhe kporo eshe na, o da nyavwe Ashera na she teye oto o da guoghọ orodeko ri Mosis vwe eronvwo duvwu na ivwivwuvwu,” kidie ihwo na vwe ega vwo ke. Ọ vwe ewen royen

14, 15. Mavo yen Hezikaya vwo djephia ne ọyen vweroso Oghene kare kare?

eje vwo ga Jihova, o da “*nabo yonron irhi re Oro-vwohwo ji ki Mosis.*”—2 Ivie 18:1-6.

¹⁵ Hezikaya vweroso Jihova riererie oke re Asiria, ro dia ogangan usuon re akpoje oke yena vwo ro Juda, o je vwo guono ghoro Jerusalem. Ovie re Asiria re se Senakerib vwe Jihova vwo jehwe o da je djoshu mu Hezikaya. Ekevuovo, Hezikaya djerephia vwe erhovwo royen ne oyen vweroso usivwin re Jihova kare kare. (Se Aizaya 37:15-20.) Oghene kpahenphiyo erhovwo royen na oke ro vwo ji amakashe vuovo rhe ghoro isodje re Asiria 185,000.—Aiz. 37:36, 37.

¹⁶ Oke vwo yanran na, Hezikaya da muoga ro dino hwe. O da re Jihova ne o karophiyo esegbuyota royen. (Se 2 Ivie 20:1-3.) Jihova kpahenphiyo erhovwo royen, o da nerhe oma royen gan. Nonena, avwanre riene ne Oghene rha vwe idjerhe re igbunu vwo sivwin idibo royen re muoga-a yere breba arho raye-en. Dedena, kere Hezikaya, avwanre je sa vwe Jihova vwe erhovwo ne, “Mi vwi segbuyota ve udu me ejobi vwo yan kpahe owe.” Wo vwo imuero ne Jihova vwo owenvwe ve egba ro vwo vwerote we oke wo da muoga?—Une 41:3.

16, 17. Idjerhe vo yen wo sa vwo vwerokere Hezikaya vwe ega re Oghene?

¹⁷ E de roro kpahen udje re Hezikaya na, o sa nerhe a mre oghanrovwe ra vwo kenoma ke kemu kemu ro se gbowophiyọ oyerinkugbe avwanre ve Oghene yere ro sa reyo oke re ega avwanre. Avwanre guono vwerokere ihwo re vwe intaneti vwo titi ihwo efa-a. Vwore uyota, iniovo evo sa vwe intaneti vwo si ovue rhe ihwo re orua kugbe igbeyan rayen. Ekevuovo, ihwo buebun reyo vwo ruiruo vreaka, ayen ta ota ke ihwo re ayen tobọ vughe-e. Ayen ghwooro oke buebun vwo ne ihoho re ihwo evo yere se kpahen ayen. Imuoshọ herọ siere a da ghwooro oke buebun vwe eronvwon yena ri fiemu-u na. Onenikristi se phuoma kidie ihwo ri dje omavwerhovwen phia kpahen obo ro phi phiyo intaneti na pha buebun, ivun ji se miovwo siere ihwo rha ta ota kpaoro-on. O muworo ne oyinkon Pol yere Akuila ve Prisila cha ghwooro oke rayen kede kede vwo phi ifoto rayen phiyo intaneti yere nene ihwo re tobọ dia iniovo-o ta ota? Baibol na tare ne Pol “gboma phio eghwo ghwo na.” Prisila kugbe Akuila da rha vwe oke rayen “rhie idjerhe re Oghene na” ke ihwo efa gba. (Iruo 18:4, 5, 26) A sa no oma avwanre, ‘Miti ihworakpo yere ghwooro oke buebun phiyo eronvwon ri fiemu-u?’—Se Efesos 5:15, 16.

JOSAYA YONRỌN IRHI RẸ JIHOVA

¹⁸ Ovie Josaya, rọ dia uvwrọmọ asivẹ rẹ Hezika-ya, je yonrọn irhi rẹ Jihova “vẹ udu rọye ejobi.” (2 Ikun 34:31) Ọke rọ vwo hẹ emeghene, “ọ da guọno Ọghẹne ri Devid,” ọke ro vwo te ẹgbu-
kpe 20, o de si edjọ rẹ Juda vwo no. (Se 2 Ikun Rivie 34:1-3.) Josaya vwo oruru ọgangan kpahen eruo rẹ ọhọre rẹ Ọghẹne, oruru rọyen gan vrẹ e rẹ ivie rẹ Juda buebun efa. Ẹkẹvuovo, ọke ra vwo mre ọbe rẹ Urhi rẹ Mosis na, re vwo se kẹ Josaya, ọ da mre ọghanrovwe ro vwo ru ọhọre rẹ Ọghẹne ganphiyo. O phiuduphiyo ihwo efa awọ ne ayen rhe ga Jihova. Ukuoto rọyen, vwe ọke rẹ usuon rẹ Josaya ejobi, ihwo na rhe “chuko ku Ọrovwohwo Ọghẹne rẹ ese raye-en.”—2 Ikun 34:27, 33.

¹⁹ Kere Josaya, e je ighene guọno Jihova vwo ne ọkiemo rayen rhe. Ọ sa diane Ovie Manase yen yono Josaya kpahen arodonvwe rẹ Ọghẹne ọke ro vwo kurherie nu. Ighene, ovwan sikere ihwo re kpakore rehe orua ovwan kugbe ukoko na rere ayen vwe ovwan kpahen eronvwon iyoyovwin rẹ Jihova ru kẹ ayen. Je karophiyo ne Isiesi ofuanfon na re se kẹ Josaya te ewen rọyen mamọ, ọ da nerhe o ru obo ri fori. Wo de se Baibol na kede

18, 19. Idjerhe sansan vọ yen wọ da guọno vwerokere Josaya?

kede o sa nerhe wo ru obo re cha nerhe oma-
vwerhovwen wen ganphiyo, obo re cha kpurien
phiyo oyerinkugbe wen ve Oghene ji mu we vwo
vwe ukecha ke ihwo efa vwo guono Oghene. (Se
2 Ikun Rivie 34:18, 19.) Uyono romobo je sa chon
we uko vwo mre edia ru wo de se ru yovwinphiyo
vwe ega re Jihova. Reyo obo wo yonori na vwo
ruiro kirobo re Josaya ruru.

GA JIHOVA VE UBIUDU OSOSO!

²⁰ Wo sa mre erere vwo ne efueren re ivie
ene re Juda re ga Jihova ve ubiudu ososo na?
Ayen ru ohore re Oghene ve oruru, ayen je vwe
ega ke ve ubiudu rayen eje. Ayen ru ohore re
Oghene okieje, tobo vwe oke re ayen vwo hirha-
roku ivwighren re gan vre ayen. O ro ma rho,
ayen vwe omamo re ewen vwo ga Jihova.

²¹ Kirobo ra cha mre vwe uyono ro vwo kpahen
onana, ivie ene nana ji vwo echobo evo. Dedena,
Ohwo ro fueren ubiudu na mre re vughe ne ayen
vwo ubiudu ososo kpahon. Avwanre je gba-a. Ji-
hova vwo fueren avwanre na, o sa mre vughe ne
avwanre vwe ega ke ve ubiudu ososo? E je e yono
kpahen onana vwe uyono ro cha na.

20, 21. (a) Idjerhe vo yen ivie ene nana vwo hoho ohwohwo? (b) Die yen e
che yono vwe uyono ro cha na?

UNE:
49, 127

DIE YEN WO SE
YONO NE ECHOBO
RE IVIE NANA RHE?

Asa ve Jehoshafat

Hezikaya

Josaya

Wọ Cha Kerhọ re Eronwọn re Si Phiyoto Na?

*“Imu nana, . . . e si ayen phiho oto
rere e dia uyono ke avwanre,
avwanre re oba re oge nana bru
rhe.”—1 KOR. 10:11.*

WỌ DA mre ne asan ovo ghwo-
rie ohwo she, wọ cha jomaoto
siere wọ da yan wan asan yena?
A da fueřen echobo re ihwo
efa, o sa chon avwanre uko
wọ kenoma ke echobo tiye-

1, 2. Diesoro a cha wọ fueřen udje re ivie ene re
Juda?

na. Ọtiọyen ọ je hepha vwe akpeyeren re Ineni-kristi. E se yono eronvwon eghanhanre vwo ne echobo re ihwo efa rhe, ji te i re si phiyoto vwe Baibol na.

² Ivie ene re Juda re yono kpahen vwe uyono ro wanre na, nabo ga Jihova ve ubiudu ososo. Dede-na, ayen ji vwo echobo evo. Die yen udje rayen se yono avwanre, mavo yen a sa vwo kenoma ke echobo rayen? E de roro kpahen udje rayen, o sa chon avwanre uko vwo mre erere ne eronvwon re si phiyoto rhabae vwo ke eyono re avwanre.—Se Rom 15:4.

IMUOSHỌ HERỌ SIŘE A DA VWĘROSO AGHWANRE RĘ OHWORAKPỌ

³ Esosuo, e je e yono kpahen Asa rere a mre obore Baibol na se vwo djobote akpeyeren re avwanre. Asa vwerso Jihova oke re isodje re Itiopia ri te oduduru ovo vwo kpare ofovwin bru ayen rhe, ekvuvovo o ru otioye-en oke re Baasha ovie re Izrel vwo bon Ramah, ro dia orere ro ve Juda gba he ughwru. (2 Ikun 16:1-3) Vwe

3-5. (a) Dede ne Asa vwo ubiudu ososo kpahen Jihova, ebenben vo yen o hirharoku? (b) Die yen sa nerhe Asa vwerso ohworakpo oke re Baasha vwo mukpahen Juda?

edia nana, Asa vweroso aghwanre robo royen o da ra je udi ke Ovie Benhadad re Siria rere o vwo gbevwo Baasha. Ona re Asa nana wianre? Baibol na da ta: “Oke ri Baasha vwo nyo, o da da obo re ebaon ri Ramah ji, iruo na de ghwe mudje.” (2 Ikun 16:5) Koyen a sa tane ona re Asa na wianre esosuo!

⁴ Ke, ero vo yen Jihova vwo ni uruemu re Asa na? Oghene de ji omraro royen Hanani ra ghwoke Asa kidie o vweroso Jihova-a. (Se 2 Ikun Rivie 16:7-9.) Hanani da ta: “Ke etine yanran ku wo cha mre ofovwi phi.” O phi Baasha kparobo ekvuvovo, ofovwin koyen Asa ve ihwo royen phiri re te oba re usuon royen.

⁵ Kirobo re yonori vwe uyono ro wanre na, Oghene fueren ubiudu re Asa o da mre ne o vwo ewen ososo kpahon. (1 Ivie 15:14) Vwe ero re Oghene, Asa vwe ega ke, o ji nene irhi royen. Dedena, o je cha rioja re orhien ochocho royen na. Die yen nerhe Asa vweroso Benhadad ve oma royen vwe edia nana ukpere Jihova? O rorori ne iroro royen yere otuofovwin rode se siwon ukpere ukecha re Oghene? Gbane orharhe uchebro ra vwo ke yen soro?

⁶ Ikuegbe re Asa na che mu avwanre wo fueren oma avwanre? E de hirharoku ebenben ride, o pha loloho ra wo yare ukecha re Jihova. Ekevuovo, o da rha dia eronwọn itete ra mre kede kede wo? Avwanre vweroso iroro romobo avwanre? Gbane avwanre guono uchebro rohe Baibol na je vwe ayen ruiruo ro djerephia ne avwanre vweroso odjeke re Jihova? Kere udje, o sa diane ihwo re orua wen guonore ne wo kpo uyono yere osikoko-o. Vwe edia nana, wo nokpen re odjeke mie Jihova rere wo se vwo brorhien ro shephiyo. Ke, o da rha diane iruo wen vawabo je o pha benben wo wo mre ofa wo? Wo da guono iruo ofa, wo cha vwe ohwo ro vwo iruo na kpa-hen ede uyono wen vwe udughwren na? Otoro ebenben na-a, e je avwanre ru nene eta re obui-ne na, ro tare ne, “Phi idjerhe wen phiho obo re Orovwohwo; vwe ero wo su, ko ruo ke we.” —Une 37:5.

DIE YEN ERHARHE IGBEYAN SE RU WE?

⁷ Ke Jehoshafat, omo re Asa wo? O wo emamo iruemu buebun? Jehoshafat ru eronwọn iyoyovwin buebun kidie o vweroso

6. Die yen echobo re Asa yono avwanre? Djudje royen.

7, 8. Echobo vo yen Jehoshafat ruru, ke die yen ne obuko royen rhe? (Ni uhoho resosu na.)

Ọghẹnẹ. Ẹkẹvuọvo, o ji brorhiẹn rẹ ẹkpa evo. Kere udje, o vwo ọrhuerephiyoto rere ọmọshare royen vwo rovwon ọmote rẹ Ovie Ehab ro dia orumwemwu. O ji chukoku orho-esio rẹ ọmraro Maikaiya, o de nene Ehab ra honre isodje rẹ Siria. Vwe ofovwin na, Jehoshafat dino ghwu. O de rhivwin kpo Jerusalem. (2 Ikun 18:1-32) Ọmraro Jehu da no: “Ku wo cha ohwo-umwemwu uko rẹ ivun rẹ ihwo rẹ Ọrovwohwo tuoma da vwerhe owe?”—Se 2 Ikun Rivie 19:1-3.

⁸ Jehoshafat yono nẹ obo re phiare na rhe? Dede nẹ o ji djephia nẹ ọ guono ru obo re vwerhen Ọghẹnẹ oma, ọhohore nẹ o yono nẹ obo re phia ke na-a, o ji ne eta rẹ Jehu na fiemu-u. Ọ da rhoma vwo oyerinkugbe ve orumwemwu ofa. Udjena, ọ ve ọvweghwren rẹ Ọghẹnẹ, ọmọ rẹ Ehab, Ovie Ahazaya. Jehoshafat ve Ahazaya de kuomakugbe kare ekọ, ekọ na de shu, i rhe se ru oboresoro a vwo kare aye-en.—2 Ikun 20: 35-37.

⁹ Ofori nẹ ikuegbe rẹ Jehoshafat na mu avwanre vwo fueren oma avwanre. Vwe idjerhe

9. Mavo yen erharhe rẹ igbeyan se vwo djobote akpeyeren avwanre?

vọ? Aphro herọ-ọ, Jehoshafat omamọ ovie. O ru obo ri yoma ọ da je “vwe udu roye ejobi guṅṅo Ọrovwohwo.” (2 Ikun 22:9) Dedena, o ji rhięromre obore orharhe ugbeyan se ruę ohwo. Karophiyọ ise nana: “Ohwo rọ yan nene evwaghwanre ko vwo aghwanre, ekevuovo ugbeyan re eka kọ re oja.” (Ise 13:20) Ọ sa diane avwanre guṅṅo vwe ukecha ke ohwo ovo ọ vwo mre uyota na vughe. Ekevuovo, Jehoshafat dino ghwu fikire oyerinkugbe royen ve Ehab. Vwe idjerhe vuovo na, imuoshọ herọ siere e de vwo oyerinkugbe ve ihwo re ga Jihova-a.

¹⁰ Die yen udje re Jehoshafat na yono avwanre? Onenikristi se vwo eguṅṅo re ohwo rọ ga Jihova-a, o se roro ne ọ cha sa mre omamọ ohwo rovwon vwe ukoko na-a. Yere ihwo re orua royen re dia Iseri re Jihova-a se kpo kpo ne ọ rovwon rere ‘o vwo je eka.’ Vwoba, ihwo evo se vwo ewen re oniovo aye ovo rọ tare ne, “A ma avwanre ve ewen ra vwo guṅṅo orive.” Die yen Onenikristi che ru? Wo de roro kpahen obo re phia ke Jehoshafat, ọ sa chon

10. (a) Die yen udje re Jehoshafat na yono avwanre kpahen oronvwe?
(b) Die yen avwanre karophiyọ siere e de hirharoku odavwini re erharhe igbeyan?

wẹ uko. Ọ nabo yare odjeke re Ọghene jowwo. (2 Ikun 18:4-6) Ekevuovo, die yen phiare oke re Jehoshafat vwo vwe ugbeyan mu Ehab, ohwo ro vwo eguono re Jihova-a? Ofori Jehoshafat rha karophiyọ ne Jihova guono ihwo re ubiudu rayen dia ososo kpahon. Nonena, ero re Ọghene ji “djuẹ kpenẹ kpenẹ wan akpo na ejobi,” o muegbe “ro vwo dje egba roye” phia fikire avwanre. (2 Ikun 16:9) Ọ rien edia re avwanre hepha o ji vwo eguono avwanre. Wo vwo imuero ne Ọghene riendre ne wo guono orive oronvwe, o je cha chon wẹ uko? Vwore imuero, oke na de te, o che ruo!

Wo vwo
oyerinkugbe
ve ohwo ro
dia oniowo-o
(Ni ekorota 10)

WỌ VWẸ UPHẸN KẸ OMAEPHUO-O

¹¹ Udje rẹ Hẹzikaya na yono avwanre kpahen oronvwon ovo ro churobo si ubiudu na. Vwe edia ovo, Ohwo ro fueren ubiudu na, da nerhe a mre obo rehe ewen rẹ Hẹzikaya. (Se 2 Ikun Rivie 32:31.) Oke rẹ Hẹzikaya vwo muoga ogangan ovo, Oghene de dje oka vwo ke ro djerephia ne oma royen che kpo, oka na yen uhoho ro yan kpuko. Fikire onana, isun rẹ Babilon de ji ihwo rhe ayen rhe mre oka na. (2 Ivie 20:8-13; 2 Ikun 32:24) Hẹzikaya de dje “efe roye ejobi” vwo ke ihwo rẹ Babilon, onana nerhe a mre obo rehe ubiudu royen siere a da “yan jovwo” yere oyen ovo da herọ. Uruemu rẹ ekpa nana nerhe a “rien obo re he udu” rẹ Hẹzikaya.

¹² Baibol na vwe avwanre obo re so omaekparọ rẹ Hẹzikaya na-a. Isodje rẹ Asiria ro phikparobo yen sorọ gbane idjerhe rẹ igbunu rẹ Oghene vwo siwon ne oga na? Gbane kidie ne o “feri gangan o ke je mre ogho”? A ghwa rie-en, ekvuovo fikire omaephuo rẹ Hẹzikaya, o “rha kpevwe ese re ru ke na-a.” O da ohwo gan! Dede ne o rẹ Oghene ne oyen garo ve ewen ososo, Hẹzikaya

11, 12. (a) Mavo yen e ru rien obo rehe ubiudu rẹ Hẹzikaya? (b) Die yen nerhe Hẹzikaya vrabo rẹ ophu rẹ Oghene?

churhi re Jihova oke ovo. Oke vwo yanran na, “Hezikaya da rhe vwe oma roye kpoto,” o ve ihwo royen rha mre ophu re Oghene-e.—2 Ikun 32:25-27; Une 138:6.

¹³ Die yen ikuegbe re Hezikaya na yono avwanre? Karophiyọ ne a mre omaephuo re Hezikaya vughe oke re Jihova vwo phi Senakerib kparobo nu kugbe o ghwe vwo sivwin oga re Hezikaya nu. Nonena, avwanre da nabọ ru oronvwon ovo nu, a sa je tane Jihova ‘yanje avwanre vwo rere o vwo davwen avwanre ni,’ a sa vwo mre obo rehe ubiudu avwanre? Kere udje, oniovo oshare sa davwengba royen eje vwo muegbe re ota o me je ta yoyovwin vwo ke otu buebun. Ihwo buebun che jiro fikire ota royen na. Die yen o che ru kpa-hen ujiri na?

¹⁴ E de jiri avwanre, e je a vwe eta re Jesu nana vwo ruiruo: “Wo de ru obo re ji iji ke we nu, ke ta, Avwanre idibo ri fi emuovo-o; avwanre di ru eken iruo ro te avwanre.” (Luk 17:10) Udje re Hezikaya na yono avwanre oronvwon ofa. Omaephuo royen vwomaphia kidie o “rha

13, 14. (a) Oke vo yen Jihova sa vwo ‘yanje avwanre vwo rere o vwo davwen avwanre ni’? (b) Die yen e se ru kpa-hen ujiri ra vwo ke avwanre fikire obo ra rien ru?

kpevwẹ ẹse re ru kẹ na-a.” E de roro kpahen obore Ọghẹne ru kẹ avwanre, ọ cha chon avwanre uko vwo kẹnoma kẹ uruemu ro tu Jihova oma. A sa kpevwẹ Jihova womare ota avwanre. Ọ kẹ avwanre Baibol na vẹ ẹwen ofuanfon ro reyọ vwo biẹcha ihwo royen.

JOMAOTO OKE WO DE BRORHIEN

¹⁵ Ọ ro koba, die yen avwanre se yono mie Ovie Josaya? Roro kpahen obo re nerhe e phio-kparobo vẹ obo ri hwere. (Se 2 Ikun Rivie 35: 20-22.) Josaya “da ra vwa” Ovie Niko re Ijipt, dede ne ovie na vuere ne ọ vẹ oyen vwo ẹghwo vuovo-o. Baibol na tare ne “unu re Ọghẹne” yen eta re Niko na nurhe. Kẹ diesoro Josaya vwo yanran re nene honre? Baibol na vwe avwanre-e.

¹⁶ Die yen rha sa nerhe Josaya rien ne unu re Jihova yen eta re Niko na nurhe? Ọ rha sa no omraro Jerimaya. (2 Ikun 35:23, 25) Ekevuvovo, ikuegbe na djerephia se o ru otioye-en. Vwoba, Kikamish oyen Niko ra, ọ ra honre “uwewwi” ofa, ọ die Jerusalemu-u. Vwo vre oyen, Niko hanrhe Jihova yere ihwo roye-en. Otioyena, oyen orharhe orhien re Josaya vwo yanran re nene Niko

15, 16. Diesoro ochonvwe re Ọghẹne vwo va Josaya abo, o ji vwo ghwu?

hõnre. Wõ sa mreõ oboreõ õnana yono avwanre? E de hirharoku ebẽnben, e je e roro kpahen obo re sa dia õhõre re Jihova kpahen edia na.

¹⁷ Ebẽnben da vwomaphia, e je e roro kpahen uchebro re Baibol na, a je vwe ayen ruiruo vwe idjerhe abavo. A sa tobõ nõ mie ekpako na vwe edia evo. O sa diane avwanre nabõ roro kpahen edia na nure, a je tobõ ru ehiahie kpahõn. Dedena, ekpako na sa chõn avwanre uko vwo vwe ekpo re Baibol efa vwo fuereõ edia na vre obore avwanre roriro te jovwo. Kere udje, aye ro dia Onenikristi riẽre ne ofori õyen vwo kpo iruo aghwoghwo. (Iruo 4:20) Ekevuoõvo, õ da rha diane õ guõõõ kpo aghwoghwo ede õvo je õshare royen ro dia Oseri re Jihova-a guõõõre ne õ daji uwevwin vwo? Oshare na ne o krire ayen ghwoõõ õke kugbe re, õ je guõõõ ne ayen ru orõnvwõõ õvo kugbe. Oniõvo aye na se roro kpahen ekpo re Baibol evo kere re vwo nyupho re Oghene vre õ re ohworakpo kugbe iji re vwo ruiruo re aghwoghwo na. (Mat. 28:19, 20; Iruo 5:29) Dedena, o ji fo ne o roro kpahen omaevwokpotõ ra guõõõ mie kere aye kugbe uruemu re eroroke ro

17. E de hirharoku ebẽnben, die yen sa chõn avwanre uko vwo kenoma ke oka re echobõ re Josaya?

fori nẹ o djephia. (Efe. 5:22-24; Fil. 4:5) Ọshare na senre nẹ o ruiruo aghwoghwo na kakaka-agbanẹ ọ de guṅṅo nẹ o ru orṅvwoṅ ọvo vwe ẹde yena? Ofori nẹ avwanre vwo ẹro abavo dede nẹ a davwengba re vwo ru ọhore re Ọghene ji vwo omamọ re ewen obrorhiẹn.

SERO RE UBIUDU OSOSO RERE OMA VWERHEN OWE

¹⁸ Fikire jẹgba, avwanre se ji ru echobo re ivie ene nana ruru na. Avwanre (1) sa vweroso aghwanre re ohworakpo, (2) se mu erharhe igbeyan, (3) se phuoma, yere (4) se je ohore re Ọghene eroro kpahon tavwen e ki brorhiẹn. Jihova mre erhuvwu vwe oma avwanre ki robo ro mre vwe oma re ivie ene nana, onana ghini uruemu esiri ro djephia ke avwanre! Jihova je mre obore eguṅṅo re vwo kpahon kodo te, ve obore avwanre ghini vwo ewen ra vwo ga te. Koyensoro o vwo ke avwanre orho-esio womare idje nana rere a sa vwo kenoma ke echobo egangan. E je avwanre eje roro kpahen idje nana, a je kpevwwe Jihova ro vwe ayen ke avwanre!

18. Mavo yen wo sa vwo mre erere vwo ne ikuegbe re ivie ene nana rhe?

Me Mrẹ Ebruphiyọ Kidie Me Yan Nene Ewaghwanre

WILLIAM SAMUELSON YEN GBIKUN NA

URHIỌKE rẹ ẹdẹ ọvo vwe Brookings, South Dakota, U.S.A., odju rẹ ekpahun ko djuẹ. Ọ da nerhe me karophiyọ ne ekpahun ọngangan cha ro asan eje kerẹkpe. O se gbewunu ne vwe urhiọke yena, avwanre ihwo ene pharie ve ekpahun vwe asan ra da sero rẹ emu rẹ eranvwe. Avwanre mudia obaro rẹ oze re kuẹ ame rẹ eranvwe na da phiyo, ame odjidjiro he oze na! Ji mi gbikun rẹ oma me rere wo se vwo vwo eruọ rẹ obo re phia.

ORUA AVWANRE

E vwie vwe vwe March 7, 1936, mevwe yen ubrevwie uvvwe rẹ avwanre emọ ene. Avwanre dia aghwa otete ọvo vwe South Dakota. Iruo rẹ aghwa pha ghanghanre ke orua avwanre, ekevuoovo, ọ die oyen yen *ma* ghanre ke avwanre-e. Ose ve oni me bromaphiyame kerẹ Iseri rẹ Jihova vwe 1934. Ayen vwomakpahoto ke Jihova, otioyena, eruo rẹ ohore

re Ọghene yen emu resosuo vwe akpeyeren rayen. Ose me, Clarence ve oniowo royen, Alfred gare kere odibo rukoko (ra rhe rien phiyo orovwerote iruo re ekpako na) vwe oke sansan vwevunre uko ko avwanre rohe Conde, South Dakota.

Orua avwanre kpo uyono okieje ji ghwoghwo iphierophiyo rohe obaro na ke ihwo ne uwevwin kpo uwevwin. Omamo udje re ose ve oni me kugbe uyono rayen, djobote avwanre emo na vwe idjerhe re erhuvwu. Me ve oniowo me Dorothy da rhe dia

Vwe ukpe re 1955 me vwo vwe itaipraitia vwo teyen obo re ota vwe Staten Island, New York

ighwoghwota ọke re avwanre vwo he egbukpe esan. Vwe 1943, mi de si ode phiyoto vwe Isikuru re Iruo Ruvie Na, ra tonphiyo obo ọke yena.

Eghwekoko ve isikoko pha ghanghanre ke avwanre mamọ. Oniọvo Grant Suiter yen otota re ji rhe vwe oghwekoko re ruru vwe Sioux Falls, South Dakota vwe 1949. Me je sa karophiyo ota royen, “Ọ Kere Vre Obo Wo Rorori!” Ọ kanrunumuo ne ofori

Ọse me ve oniọvo royen, Alfred

Me vwo he iruo okobaro vwe 1952

Inenikristi ri bromaphiyame nure vwo reyọ akpeyeren rayen vwo ruiruo re aghwoghwo re Uvie na vonvon. Onana da nerhe mi brorhiẹn me vwo vwo-makpahoto ke Jihova. Vwe osikoko ro vwo kpahton vwe Brookings, me da mre oma me vwe asan ra da sero re emu re djunute vwe obenu yen, me herhe oke mi che vwo bromaphiyame. Oze re ku ame phiyo na yen “asan” re de bru avwanre ihwo ene phiyame vwe November 12, 1949.

Iruo re okobaro da rhe dia obo re me vwotua. Me tonro phiyo vwe January 1, 1952, oke me vwo he egbukpe 15. Baibol na tare ne, “Ohwo ro yan nene evwaghwanre ko vwo aghwanre,” mi vwo evwaghwanre buebun vwe orua me ri bicha orhiẹn me na. (Ise 13:20) Oniowo ose me re se Julius, rohe egbukpe 60, da rhe dia orive me vwe iruo re okobaro na. Dede ne o vien vwe shesheri, avwanre riavwerhen re iruo aghwoghwo na kugbe. Mi yono eronvwon buebun mie. O kriri-i, Dorothy da je rhe dia okobaro.

UKĘCHA RE INIRUO OKINRIARIE

Ne okiemọ rhe, oyen ose ve oni me vwo durhie iniruo okinriarie ve eya rayen ne ayen rhe dia uwevwın avwanre. Jesse ve Lynn Cantwell, chon vwe uko mamọ. Uchebro rayen je chon vwe uko vwo

brorhiẹn me vwo dia okobaro. Eguonọ rẹ ayen vwo kpahen ovwe nerhe mi vwo ewen mi vwo ruiruo rẹ ega na kpobarophiyọ. Siere ayen da ga vwe ikoko re kere avwanre, okiovo ayen se vwe ba oma vwe iruo aghwoghwo na. Onana ke vwe omavwerhovwen ve obongan den!

Bud Miller ve aye royen, Joan keyen rhe kien avwanre oke rẹ oniọvo Cantwell vwo no nu. Oke yena me he egbukpe 18, mi ji hirharoku odavwini me vwo dia isodje. Ihwo ri suen ubrakpo me dia guonọ phi vwe phiyọ edia rẹ mi rorori ne o shephiyọ ke odibo rẹ Jesu-u. Je me guonọ ghwo-ghwo iyenren esiri rẹ Uvie na. (Jon 15:19) Me da vwe ayen ne ayen si vwe ne ihwo ri che vwobo vwe ofovwin.

O vwerhen ovwe oma ne Oniọvo Miller nene uvwe kpo echidioto na. Oniọvo nana, ohwo ve uduiefiogbere mamọ, osho muo-o. Udu me da rhe gan! Vwe 1954, ihwo ri suen ubrakpo me na da rhonvwe ke vwe, ayen de si vwe ne ihwo ri che vwobo vwe ofovwin. Onana de rhie uphen rẹ ega ofa phiyọ ke vwe.

Uvwre rẹ oke nana, e de durhie uvwe kpo Betel, vwe asan ra rien phiyọ Watchtower Farm oke yena, rohe Staten Island, obe New York. Me ga vwe etiyin

omare ẹgbukpe erha. Onana ke vwe aghoḡo rode kidie me mre iniovo buebun ri vwo aghwanre, mi ji nene ayen wian kugbe.

EGA RE BETEL

Uwevwin re iredio re se WBBR jehe evunre Watchtower Farm rohe Staten Island na. Iseri re Jihova yen vwerote uwevwin re iredio nana vwo ne 1924 re te 1957. Iniovo 15 fie 20 re ga vwe Betel yen wian vwe Watchtower Farm na. Buebun re avwanre, ighene ri ghwe vwo aghwanre-e. Ekevuo-vo, oniovo ro kpakore re se Eldon Woodworth, ro je dia ovo usun re ihwo ra jereyo na, nene avwanre wian. Oniovo nana ghini vwo aghwanre

Ọke mi ghwe vwo kpo Betel obo,
mi mudia keḡe imoto ra vwo
wiowian vwe aghwa

den. Ọdavwe ro djephia kere ọse chon avwanre uko vwo mudia gan vwevunre ukoko na. Siere jęgba re iniọvo evo da guonọ dia ekprowo ke avwanre, Oniọvo Woodworth me ta: “Jihova ru emu igbunu dede ne ihwo ro vwo ruiruo na gbare-e.”

Avwanre ji nene Oniọvo Frederick W. Franz wian kugbe. Aghwanre ve erianrien re Baibol na ro vwo-ri djobote avwanre vwo erehuvwu, o ji dje ọdavwe phia ke avwanre ohwo ọvuovo. Oniọvo Harry Peterson yen chere emu ke avwanre; ode re ọse royen na phere ne oderhi royen ro dia Papargyropoulos. Oniọvo nana je ovo usun re e ra jereyo na, o ji vwo oruru ọgangan vwo ke iruo aghwoghwo na. Oniọvo Peterson nabọ ruiruo ra vwo ke vwe Betel na, ekevuovo, o je vwe iruo aghwoghwo na vwo heha-a. O phie imagazini ujin buebun phiyọ ada kemeranvwe kemeranvwe. O je nabọ rien Baibol na, o nerhe o sa kpahenphiyọ enọ avwanre buebun.

ME MRE ERERE VWO MIE INIỌVO EYA RI VWO AGHWANRE

Vwevunre aghwa na, avwanre ru emamo ve ifon phiyọ iko. Kukpe kukpe, omare ekpere 45,000 re emamo ve ifon yen e ru phiyọ iko vwo ke orua re Betel na. Mi nene oniọvo Etta Huth wian vwe edia nana, o yen oniọvo aye ro ghini vwo aghwanre.

Ọyen yen vwerote obo re vwo muegbe re emamo ve ifon na. Iniovo eya efa ji ne otafe cha ayen vwo vwe ukecha phia vwe iruo nana, oniovo Etta yen je vwerote iruo rayen. Dede ne oniovo Etta he edia tiyen, o ji muoghọ ke iniovo eshare re vwerote iruo re ruẹ vwe aghwa na. Oniovo nana omamo udje re omaevwokpotọ ke orhuerephiyoto re ukoko.

Angela Romano ovo usun re iniovo eya ri ne

Harry Peterson vwo oruru ogangan kpahen iruo aghwoghwo na

Me ve Oniovo Franz vwe uwevwin re iredio re se WBBR

Me ve Angela kugbe Etta Huth

otafe cha vwo ke owian vwe ebere nana. Etta yen vwe ukecha ke oniovo nana vwo mre uyota na vughe. Oke me vwo he Betel na, me da mre oniovo aye ofa ro ji vwo aghwanre mamọ, omare egbukpe 58 yen me ve oyen ga kugbe re. Me ve Angie rowwonre vwe April 1958, avwanre je riavwerhen re uphen re ega buebun kugbe re. Vwe ikpe nana eje, evun-efuon re Angie vwo ke Jihova nerhe oronvwe avwanre ganphiyo. Me vweroso evun-efuon royen kare kare otoro ebenben avwanre hirharoku-u.

IRUO RE IMISHONARE VE ONIRUO OKINRIARIE

A vwo she WBBR vwe Staten Island ukpe re 1957 nu, me da ga vwe Betel rohe Brooklyn omoke kren. Me vwo rowwon nu, mi de vren ne Betel, avwanre da ga kere ekobaro vwe Staten Island omare egbukpe erha. Me tobọ ji nene ihwo kpokpo re de uwevwin re iredio na wian, ayen wene ode na kpo WPOW.

Me ve aye me yeren akpeyeren ololoho rere avwanre se vwo kpo kasan kasan a da guono avwanre. Vwe otonphiyo re 1961, avwanre de rhiaboreyo iruo re okobaro ogheresan vwe Falls City, Nebraska. O rhe kri-i, e de durhie avwanre kpo South Lansing, New York vwo ke Isikuru re Ekpako ve Idibo Rowian, ro dia isikuru re rue

Me vẹ Angela
vwe ukpe re 1975,
oke ra cha vwo
riemie avwanre
vwe itelivishoni

emeranvwe owo oke yena. Avwanre riavwerhen re isikuru yena, avwanre ji roro ne avwanre che rhiwvin kpo Nebraska ra vwe uyono na ruiruo oboyin. O gbe avwanre unu mamọ a vwo ke avwanre owian kpokpo kere imishonare vwe Cambodia! Onana asan ro vwo erhuvwu mamọ vwe Southeast Asia, o nerhe avwanre mre eronvwon sansan, nyo omamọ re edo, ji se omamọ re onrhe re fene obore avwanre riene jovwo. Avwanre vwo oruru re iruo aghwoghwo na vwe oboyin.

Ekevuvovo, oseghe re usuon da rhe tonphiyo, o da nerhe avwanre kua kpo South Vietnam. Uvwe re egbukpe ive, me da muoga mamọ, a da vwe

avwanre nẹ avwanre rhivwin kpo. Ọ reyọ ọke evo oma mẹ ke rhe gan, jẹ oma mẹ ghwa vwo gan nu, avwanre da rhoma ton iruo rẹ ẹga ọkieje na phiyo.

Vwẹ March 1965, avwanre de vwo uphẹn re vwo kin ikoko. Me gare kerẹ oniruo okinriariẹ vẹ ọ rẹ ubrotọ ẹgbukpe 33, ọtiọyen ji te iruo rẹ ọrhuẹrẹ-phiyotọ rẹ eghwẹkoko. Ọghwẹkoko kẹ vwẹ oma-vwerhovwẹn ọkieje, ọtiọyena iruo rẹ ọrhuẹrẹ-phiyotọ rayen rha bẹn kẹ vwẹ-ẹ. Vwẹ ikpe evo, avwanre hẹ New York City, e ji ru eghwẹkoko evo vwẹ Yankee Stadium.

Oma vwerhen ovwẹ me da mrẹ iniọvo re rhe isikuru ukoko na, ri nẹ ẹkuotọ sansan rhe

IRUO RẸ BẸTẸL VẸ ISIKURU RẸ UKOKO NA

Kirobo rọ hepha kẹ iniọvo buebun reḡ ẹga ọkieje, iruo re vọnre vẹ omavwerhovwẹn kugbe egbabọse herḡ ọwẹ vẹ aye mẹ. Kere udje, vwe 1995, a kẹ vwe uphen me vwo dia oyono vwe Isikuru re Uyono re Ewiowian. Egbukpe erha vwo wan nu, e de durhie avwanre kpo Bẹtẹl. Onana emu re aghoghọ den me vwo rhoma rhivwin kpo asan me da ton iruo re ẹga ọkieje mẹ phiyo omare ikpe re vre 40 re wanre. Uvwre re ọke ovo, me wian vwe Akon Iruo Rọwẹrote Iruo re Ẹga, me je dia oyono vwe isikuru re ukoko na buebun. Vwe 2007, Eko Rọwẹrote na de phi isikuru re rue vwe Bẹtẹl na phiyo otọ re Akon Iruo Rọwẹrote Isikuru re Ukoko Na, mi de vwo uphen me vwo dia oniruo royen vwe ikpe evo.

Omare ikpe evo rhire na, avwanre mre ewene sansan vwe isikuru re ukoko na. A ton Isikuru re Ekpako Ukoko phiyo vwe 2008. Egbukpe ive vwo wan nu, ekpako re vre 12,000 eyen kpo isikuru nana vwe Patterson vẹ Bẹtẹl roḡ Brooklyn. Isikuru yena je herọ vwe asan sansan vẹ iyono rayen. Vwe 2010, e de wene ode re Isikuru re Uyono re Ewiowian vwo kpo Isikuru ri Baibol Vwoḡ Iniọvo Eshare Re je Rọwọ-on, a da je vwe isikuru

kpokpọ ọfa vwo mu re se Isikuru rẹ Baibol Vwọkẹ Eya gbe Eshare re Dia Inenikristi.

Vwo nẹ ukpe rẹ ẹga rẹ 2015, e de ku isikuru ive nana kugbe vwọ dia Isikuru rẹ Ihwo ri Ghwoghwo Uvie Na. Iniovo re rovwonre ve e re je rovwon-yen e durhie kpo isikuru na. Oma vwerhen iniovo buebun vwe akponeje ayen vwo nyo nẹ e che ru isikuru nana vwe ekuoto buebun. O vwerhoma a vwọ mre nẹ uyono rẹ ukoko na heraphiyo okieje, o je ke vwe aghoghọ me da mre iniovo buebun re vwomakpahoto ke uyono nana.

Mi vwo roro kpuko, vwo nẹ oke mi ki bromaphiyame vwe oze re ku ame rẹ eranvwe da phiyo re te nonena, me kpevwe Jihova vwọ ke igbeyan ri vwo aghwanre re chon vwe uko vwe idjerhe rẹ uyota na. Ayen eje dia ihwo rẹ edje me-e, buebun ji nẹ asan sansan rhe. Dedena, ayen ihwo ri vwo omamo oye-rinkugbe ve Oghene. A mre eguono okokodo rẹ ayen vwo kpahen Jihova womare uruemu rayen. Vwe ukoko na, evwaghwanre buebun herọ avwanre se vwo mu ugbeyan. Mi ru otioyen, o da nerhe me mre ebruphiyo rode.

Wọ sa danlodu
rẹ imagazini
nana ve ebe efa

Wo se ji se *New World
Translation* na vwe
intaneti

Kpo www.jw.org/urh,
yerẹ skani ikodu nana

wjw17.03-urh
161125